

Mázik István köszöntése

Tisztelettel köszöntök mindenkit a *Mics Károly Életműdíj* átadásán. A díjat két évvel ezelőtt alapítottuk azzal a céllal, hogy így is köszöntsük azokat az embereket, akik az elmúlt évtizedekben nagyon sokat tettek azért, hogy a szlovákiai magyarság fennmaradjon. Tudom, hogy nagy szavak ezek,

de ha végignéznünk az elmúlt évtizedek kisebbségi történésein, láthatjuk, hogy mennyire nélkülözhetetlen volt egy-egy népdalkör vagy színjátszókör működése, amely ezreket mozgató meg, s tartotta bennük a lelket s a meggyőződést, hogy kisebbségnek lenni sokszor nem hálás dolog, de mégiscsak érdemes.

Nagyon nehéz, mégis nagyon könnyű köszönteni a Mics Károly Életműdíj ez évi kitüntetettjét. Nehéz, hiszen szinte teljesen alkalmatlannak tartom magam arra, hogy ezt a hatalmas életművet néhány mondatban felvázoljam, de ugyanakkor nagyon könnyű is, hiszen közel húsz esztendeje magam is figyelemmel kísérhetem a mai díjazott legfontosabb lépéseit.

Ő az, aki profi színészként kezdte a pályáját a kassai *Thália Színház*ban, de betegsége miatt kénytelen volt ideiglenesen feladni a pályát. Mondom, csak ideiglenesen, mert néhány évvel később már létrehozta a saját társulatát, amely immár 27 éve töretlenül működik, és nem volt olyan év, hogy ne jelentkezett volna előadással. A bemutatókat fesztiválfellépések, turnék és számtalan díj követte, többek között 4 fődíj, számos alakítási és egyéb díj. A társulat olyan régióban működik, ahová két profi társulatunk egyre ritkábban jut el, így hiánypótló szerepet is betöltenek. Az eltelt közel három évtizedben nemcsak a környék kultúrházait keresték fel, de járt országos fesztiválokon is, például Turócszentmártonban, a *Scénická žatvín*, s Erdélyben, ahol életképes kapcsolatot alakítottak ki a sepsiszentgyörgyi *Visky Árpád Színjátszó Csoport*tal, akik viszonzták is a csapat

erdélyi vendégjátékát. Volt szó arról is az évek folyamán, főleg, amikor az MKP kormányra került, hogy a társulat profizálódhat, hiszen nagy szükség lenne egy harmadik profi társulatra, amelyik a közép-szlovákiai régiót látná el nívós előadásokkal, de erre a mai napig nem akadt politikai akarat. Holott az előadásaik közül jó néhány magasan megütötte azt a mércét, amelyet két profi társulatunk állított fel.

Az összes előadás felsorolása helyett hadd említsek meg néhányat, amelyek mérföldkönek számítanak a társulat életében. Első bemutatójuk, a *Roky Matyi* talán a teljes magyar nyelvterület első rockoperája volt, melyhez az élő zenét a *Hurock együttes* szolgáltatta. Az előadást még a *Szabad Európa Rádió* is hosszasan méltatta, ami nem kis kellemetlenséget okozott a társulatnak. Ezt követte egy teljesen másfajta vállalkozás, a *K. Z. oratórium* Pilinszky János művéből. Jómagam 1985-ben, gimnazistaként találkoztam először a csoporttal, amikor a *Hókirálynőt* vitték színpadra. Később két olyan szerző is megjelent a társulat repertoárjában, mint Schwajda György és Spiró György, s így összegezve ma már elmondhatjuk, hogy a társulat leginkább az ő nyelvükön tudott megszólalni. A *Csoda*, *A szent család* vagy a számomra legkedvesebb, a *Csirkefej*. Ezek az előadások nemcsak odahaza, hanem a különböző fesztiválokon is hatalmas sikert arattak. Néhány éves szünet után pedig egy még fiatalabb kortárs szerző, Egressy Zoltán *Portugália*. De komolyan vették az ún. könnyű műfajt is, a *Fekete Péter*, a *Charley nénye*, a *Hiszi, nem hiszi*, a *Hyppolit*, a *lakáj*, a *Kényszerleszállás*, a *Kisasszonyok a magasban*, a az idén bemutatott *A régi nyár* vagy a *Pajzán palóc kabaré* is számtalan környékbéli színházi élményeit gazdagította.

A társulatnak vannak állandó tagjai, akik az elmúlt évtizedekben számtalan sikeres előadást abszolváltak, hogy csak Gulyás Lászlót, Kerekesné Csaba Blankát, Rózenfeld Ilonát, Gecso Istvánt, Ottmár Józsefet, Kovács Elzát, Ziliz Erzsébetet vagy a pár évvel ezelőtt elhunyt zseniális Mede Gabi nénit hadd említsem. De ne feledkezzünk el azokról sem, akik ma már profi társulatoknál dolgoznak, mint tette teszi azt Danyi Irén, Kovács Ildikó, Kovács Attila, Nagy András, Mokány Csaba és mások. S ha már Szepsiben vagyunk, ki ne felejtjük, hogy tavaly a füleki *Zsákszínház* – gondolom, hogy erre úgyis rájöttek már – nyerte el az Egressy Fesztivál fődíját is Julian Garner *Ébredés* c. tragédiájával.

S aki ezt a csoportot megteremtette, előadásait rendezte, számtalan főszerepét eljátszotta, hosszú évek óta vezeti a városi művelődési központot és a helyi politikából is kiveszi a részét, messzemenően megérdemli, hogy a névadó Mics Károly és Kiss Péntek József után megkapja ezt az elismerést. Fogadja nagy taps **Mázik Istvánt**, akinek kívánjuk, hogy sok-sok kiváló előadásnak legyen még a részese a füleki Zsákszínház élén, s váljon valóra nagy álma, egy harmadik felvidéki profi társulat megteremtése!

Juhász Dósa János

Fábry János-díjasok

Műemlékeink gondnoka

Edita Kušnierová

A díjazott 1948. október 26-án született Rozsnyón. A pozsonyi *Komenský Egyetemen* szerzett diplomát művészet-történet-esztétika szakon. Rozsnyón és Betlérben él és dolgozik.

A *Rozsnyói Járási Műemléki Igazgatóság*on kezdte a pályáját. Néhány éven át a *Rozsnyói Bányászati Múzeum*, majd a *Rozsnyói Galéria* munkatársa lett. Az utóbbi minő-

ségében számos képzőművészeti kiállítást készített a rozsnyói nagyközönség és az ide látogatók számára. Köztük volt a Tichy testvérek, Kálmán és Gyula művészete is.

1991-től a *Rozsnyói Műemléki Hivatalban* dolgozik.

Pályája során fáradhatatlanul törekszik a régió legértékesebb műemlékeinek megmentésére. Személyes érdemként is értékelhető olyan jelentős rozsnyói műemlékek tervbe vett lebontásának megakadályozása, mint az egykori bőripari manufaktúra (ma a Bányászati Múzeum székhelye), a Fekete Sas szálló, a Tűztorony alatt található középkori üzletsor – de melléjük sorolható a csetneki római katolikus templom is. Már a kommunista időkben kezdeményezte Andrassy Franciska annak idején erőszakkal eltávolított emlékművének a visszahelyezését. Nem mindennapi erőfeszítéseinek köszönhetően a műemléket restaurálták és mára visszakerült eredeti helyére, Rozsnyó Főterére.

Folyamatos és kiemelt figyelmet szentelt és szentel – szabadideje rovására is – a fiatalabb nemzedéknek. Állandó konzultációkat folytat a közép- és főiskolásokkal, egyetemi hallgatókkal, előadásokat tart az iskolákban, bemutatja nekik a történeti városmagot. Ezirányú elkötelezettségének köszönhetően kiérdemelte kollégáitól a „*Diákok anyja*” elismerő jelzőt.

Állandó szakmai kísérője a Rozsnyó és általában Gömör műemlékei iránt érdeklődőknek. Külön kiemelendő az ún. „*Gótikus út*”, amelyen immár csaknem három évtizede állandó és hivatott vezetője szakmabelieknek és érdeklődőknek egyaránt. Második évtizede ügködik annak érdekében,

hogy a gömori középkori falfestmények együttese a Világörökség része legyen. Társszerzője annak a rendkívüli sikerű vándorkiállításnak, amely ezt a páratlan emlékanyagot mutatja be. A budapesti *Országos Műemléki Hivatallal* közösen készített kiállítást először a 2000. évben, Strassburgban mutatták be először az Európa Tanács épületében, majd öt év alatt Európa szinte minden részébe eljutott.

A díjazott számos fontos gömori műemlék kutatását végezte el. Példaként említhető Hízsnóvíz, Krasznahorkaváralja, Hárskút, Rákos, Süvete.

A 20. század 70-es éveitől jelennek meg írásai szakmai és más, tudomány-népszerűsítő periodikumokban, évkönyvekben (Pamiatky a múzeá, Obzor Gemera, Muzejné noviny, Zora Gemera stb.). Ezek állandó témája Gömör és Kis-Hont kulturális örökségének kutatása, védelme és népszerűsítése.

Több, a gömori műemléket bemutató televíziós forgatókönyvnek is szerzője.

Az utóbbi években igen jó kapcsolatokat alakított ki a pozsonyi *Képzőművészeti Főiskolával*. Ennek köszönhető néhány értékes reneszánsz és barokk kegytárgynak a restaurálása.

Köszönjük eddigi munkáját, s kívánunk Neki további sikereket épített örökségünk feltárása, megmentése és bemutatása terén.

B. Kovács István

Rámutatni az egyszerű dolgok szépségére – Mács József köszöntése

Mert a világ oly bonyolult, s benne elvesznek az egyszerű dolgok. Eltűnik lassan maga az ember, elkopik a táj, elhal-

ványul az emlékezet, szétfoszlik a múlt, köd hullik a személy, a kisközösség, a nemzet történelmére.

Ha nem lennének krónikások, ha nem lennének az új kor regősei, az írók és a költők, minden bizonnyal az emberi emlékezet másképpen alakulna, másképpen alakult volna.

Olyan történelmi és politikai törésvonalak mentén, melyek az elmúlt századra jellemzőek, talán elvesztek volna azok az apró és egyszerű, de mégis hallatalanul fontos dolgok, melyek megörökítésére Mács József vállalkozott íróként, újságíróként, közéleti emberként. Aki gömöriként, a Balog völgye szívéből, Bátkából indulva, de ide mindig vissza-visszatérve írta és írja népe egyszerű, de megmaradáshoz mégis nagyon fontos apró dolgait.

Egy írói életművet, egy még mindig, és remélhetőleg még sokáig épülő életművet tett le, tesz le az asztalra, benne magát, tiszta emberi lényét adva, belefonva a gömöriség kultikus szeretetét, eredendő humanizmusát. Sokszor fájdalmasan sötét színek keverednek ezekbe a történetekbe, miként magát az ihlető történelmet is sokszor sötét színek hangsúlyozzák.

Ebben a szellemi és fizikai megtöretésben kellett íróként, emberként megmaradnia Mács Józsefnek, hitelesként, jövőbe kiáltóként, múltnak hírhozójaként, afféle összekötő kapocsként sok évtizedekkel ezelőtti és mostani nemzedékek között.

Talán Ő tudná a legjobban elmondani, mennyi fájdalmas de mégis szép élmény van könyveiben a sorok mögött, hiszen mindent megírni lehetetlen, néha csak utalás, pillanatfelvételi kitekintés, másodpercnyi időutazás lehetséges. Óriási teher a felelős írónak megfelnia a múlt kérdéseit úgy, hogy azok tanulsága a jövőben is mindig támasz, kapaszkodó, forrás, élmény lehetősége legyen.

Mács Józsefnek elég volt szülőföldje, nem volt szüksége idegen anyagra, amiből táplálkozni mások oly szívesen szoktak. Mács József bárhol is járt, létezett, élt a világban, mindig, minden írásában arra törekedett, a számára lehetőségként kapott tudást és tapasztalást tisztán, emberi hangon, gömöriként, tehetsége és tudása legjavát megmutatva adja tovább az utókornak.

Az író mikor ír, nem gondol arra, kik olvassák majd a sorait. Közölnivalója van, mert lát, hall és gondolkodik, felelősségérzete van, hiteles krónikásként kíván megmaradni. Egyetlen sor hazugság életműveket tett már semmissé. Ez nem fenyegeti Mács Józsefet. Igaz szavú író, mert olyan táj szülötte, amely a hamisságot nem tűri el. Hol halkabban, hol hangosabban szólhatott, ezt mindig a fentről fújó szelek határozták meg. Fújtak a szelek sokféleképpen, de őt meghajlítani nem tudták.

Azt kívánom, egyenes gerinccel álljon mindig is az idők zivatarában.

Szülőföldje, Gömörország, az egyszerű dolgok tiszta szép hazája, most azzal tiszteleg fia előtt, hogy a Fábry János-díjat neki adományozza. Tiszta szavakkal, köszönve a munkát, a megmaradást, a kötődést. Isten éltesse sokáig Mács Józsefet, hogy sokak örömeire alkotóként továbbír-hassa az egyszerű dolgok szívhez szóló történeteit.

Szászi Zoltán

Takács András köszöntése

Takács András néptánckutató, folklorista olyan ember, akiről joggal mondható: Istenadta tehetsége van, amit jól kamatoztat az általa szolgálni kívánt közösség érdekében.

1931. január 8-án született a Gömör megyei Sajótiiba községben. Két bátyja és ő korán elveszítették édesanyjukat, ő, a legifjabb gyermek még a negyedik évét sem töltötte be akkor. Ezért édesapjuk gyakorlatilag egyedül

nevelte fel a három fiút. Az édesapa a jobb gazdák közé tartozott Tibában, sok-sok nehéz munka árán megengedhette magának, hogy fiait taníttassa. András is a 6 elemi elvégzését követően a rozsnyói polgári iskolában folytatta tanulmányait. Magyar nyelven, hiszen akkor, az 1940-es évek elején ez a vidék Magyarországhoz tartozott. Második polgárista volt, amikor 1944. december közepe táján a háborús események következtében hazaküldték őket az iskolából, azzal, hogy majd karácsony után értesítik őket, mikor indul újra a tanítás. Ám erre nem került sor. 1945 januárjában végigvonult a vidéken a front, eltelt a február, március is, mikor március végén, április elején arra lettek figyelmesek, hogy a rozsnyói polgári tanárai és más felvidéki értelmiségiek is megpakolt szekerekkel vonulnak a határ felé. Hisz a térség újra csehszlovák fennhatóság alá került, az 1938 után Putnokról, Miskolcra és az anyaország egyéb településeiről ideérkező magyar értelmiségnek mennie kellett. A beneši dekrétumok következtében a felvidéki magyarokat megfosztották állampolgárságuktól, anyanyelvi iskoláiktól, még az Isten házában sem hangozhatott magyar nyelven az ima. Az akkori tanulóifjúság előtt három út állott: vagy folytatták tanulmányaikat a számukra teljesen idegen szlovák nyelven, vagy átszöktek a zöldhatáron az anyaországba, s ott magyar nyelven tanultak tovább. Akinek egyikhez sem volt bátorsága, az lemondott az iskoláról, munkába állott. A tanköteles kort akkorra túllépő Takács András is jó két évig, 1947 februárjáig édesapja gazdaságában segédkezett, mígnem arra az elhatározásra jutott, hogy a már

Miskolcon tanuló bátyját követve ő is Miskolcra megy. A Jósfafő-Aggtelek közötti részen lépte át a zöldhatárt illegálisan, útlevél nélkül, hogy ismét tanulhasson. Nem volt ez akkor egyedi, mintegy ezerötszáz felvidéki magyar diák folytatta így tanulmányait. Ám nem volt veszélytelen sem, hiszen a diákok élelmezése és anyagi támogatása megoldatlan volt, azt a szülők csak szintén illegálisan, a zöldhatáron keresztül segíthették. Andráshoz és bátyjához is sok-sok féldisznó vándorolt ki Tibából Miskolcra, hátizsákban. Ha elkapták őket a határőrök, ami azért olykor-olykor előfordult, bizony nem bántak velük kesztyűs kézzel.

Négy évet töltött ott, elvégezte a polgári harmadik és negyedik, majd a gimnázium első két évfolyamát. 1950-re valamelyest rendeződtek a viszonyok, a Magyarországon tanuló fiatalok kollektív útlevéllel térhettek haza szülőföldjükre a nyári vakáció eltöltésére. Ám ősszel a középiskolások részére a hivatal már nem engedélyezte a kiutazást, mivel időközben Csehszlovákiában újraindult a magyar nyelvű oktatás, három magyar nyelvű középiskola is megnyílt: a kassai ipari iskola, a pozsonyi pedagógiai és a komáromi általános gimnázium. Takács András 1950 őszétől a komáromi gimnáziumban folytatta tanulmányait.

A színpadi néptáncsal már miskolci diák korában is kapcsolata volt, táncolt a *Miskolci Városi Központi Együttes*ben. Komáromba kerülve mindjárt az első hetekben létrehozott egy gimnáziumi néptáncsoportot, mellyel

számos fellépésük volt a környék magyar falvaiban. Máiig meghatottan emlékszik azokra az örömkönyves szemekre és köszönő szavakra, melyekkel a hálás közönség kifejezte túláradó érzését feléjük. Takács András kimagasló táncos volta végett tanárai arra biztatták, hogy jelentkezzen a *Szlovák Állami Népi*

*Együttes*be. Ő ezt meg is tette, egy évig ott táncolt, ezért tanulmányait magántanulóként folytatta. Közben 1951 őszén, még érettségi előtt jelentkezett a pozsonyi egyetemre, ahová eredetileg fel is vették, ám a dékán döntése értelmében mégsem kezdhetette meg tanulmányait. Ezért jelentkezett a pozsonyi CSEMADOK szervezetnél, ahol akkoriban szervezték a *Magyar Népművészeti Együttest*, közismert nevén a *Népest*. 1952. januárjától ennek koreográfusaként járta a magyar vidéket Ág Tiborral közösen, hogy eredeti gyűjtéseket végezzenek a zenekarból, énekarból és tánckarból álló együttes részére. Első útjuk a Nyitra környéki magyarok közé, Zoboraljára vezetett, de gyűjtöttek még Komárom környékén, a Nógrád és Gömör határán fekvő Medvesalján, a Rozsnyó melletti Szilicén és

környékén, a keleti részeken: Bodrogközben és Ung vidéken. Ezeken az utakon népzene és néptánc mellett népviseletet és népköltészetet is gyűjtöttek. Munkájuk során több alkalommal velük tartott Bočekné Gesztes Zsuzsa, Dobos László és Langlerné Hemerka Olga is.

A nagy lelkesedéssel indult Népest ugyan rövid időn belül, 1955 tavaszán felszámolták, ám akkorra Takács András már örökre eljegyezte magát a néptáncsal. A katonaevek után a pozsonyi főiskola tánckarának, az *Ifjú Szívek*nek lett koreográfusa. 1992. január 8-i nyugdíjazásáig ő szervezte a felvidéki magyarság (népi) kultúrájának két nagy seregszemléjét, a zselízi és gombaszögi fesztiválokat.

Időközben – a kor és beosztása kívánalmai szerint – belépett a pártba, ahonnét az 1968-as eseményeket követően kizárták, s igyekeztek szakmai karrierjét is derékba törni. Ez ugyan nem sikerült, de sok akadály kellett leküzdenie, hogy ne hallgathassák el, hogy dolgozhasson, publikálhasson. Még az 1950-60-as években mintegy húsz füzetet adott közre a *Táncolj velünk* és az *Eredeti magyar népi táncok* sorozatban. Szakmai szempontból fordulatot jelentett az 1981-es esztendő, amikor megjelent a Martin Györggyel közösen elkészített *Mátyusföldi népi táncok* című könyv a Madách Kiadó gondozásában. Ez a könyv azért olyan nagy jelentőségű, mert ez volt az első olyan publikáció, mely tartalmazza a táncok szóbeli és táncjeles leírását is. A kézirat még 1971-ben elkészült, le is adták a nyomdának, de politikai büntetésként az akkori hatalom tíz évre megvonta tőle a közlési jogot. A tíz év letelte után sorra jelentek meg egyes vidékek néptánc leírásai. Napvilágot látottak a gömöri, a csallóközi, valamint Jókai falu hagyományos táncait bemutató könyvek. Legutóbb a szebb reményekre jogosító, kérés életű Népes történetét dolgozta fel és publikálta.

Takács András ugyan 1992-től nyugdíjas, de ma sem szakadt el a néptánc mozgalomtól és a közélettől. Az 1992-ben megalakult *Csehszlovákiai* (azóta *Szlovákiai*) *Magyar Folklor Szövetség* elnökévé választotta. Ugyancsak elnöke a *Posonium Polgári Társulás*nak és feladatokat vállal a *Magyar Koalíció Pártjában* is. Életművét, munkásságát ma már sokan, sokféle elismerik. 2006-ban megkapta a *Pro Probitate – Helytállásért* kitüntető díjat.

Mi jellemzi Takács András? Egyik pedagógus, táncos ismerőse szerint szerénység, kitartás és egészséges büszkeség. Amit ő a legfontosabbnak tart, hogy legyen egészség és meglegyen az a támogató családi háttér, amit egész életén át maga mögött tudhatott, hogy még sokáig szolgálhasson a felvidéki magyarságnak, ezen keresztül az egyetemes magyar kultúrának.

Ezt kívánjuk mi is, és ennek reményében köszöntjük őt a Fábry János-díjjal.

Bodnár Mónika